

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖВУЗІВСЬКОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
27 ТРАВНЯ 2020 РОКУ**

ХАРКІВ – 2020

УДК 37.013.42
ББК 74.60
А 43

За редакцією
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Васильєвої Марини Петрівни

Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали міжвузівської дистанційної студентської науково-практичної конференції 27 травня 2020 року / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 129 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 3 від 12.05. 2020 р.).

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2020.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної
педагогіки, 2020.
© Васильєва М.П., 2020.

ЗМІСТ

НАУКОВІ СТАТТІ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....7

Авдашкова А.І., Васильєва М.П. СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....7

Бувалкіна Ю.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....11

Буркова М.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТАРШОКЛАСНИКІВ-ВИХОВАНЦІВ ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ.....15

Вальваха-Дмитренко О.В. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ20

Візіренко О.В. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....24

Герасименко А.Ю. КОРЕКЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....27

Гольфельд Т.Г. ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ БАГАТОДІТНОЇ СІМ'Ї.....32

Коломієць Т.О., Шеплякова І.О. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....37

Куряча С.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....42

5. Васильєва М.П., Романова І.А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. №13. Т.2. С.187-190.

6. Величко О., Гуренко О., Захарова Н. Професійна підготовка соціального педагога: теоретико практичний конспект: колективна монографія / За заг. ред. к. пед. наук, доц. О. Гуренко. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. 332 с.

7. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери [Алексєєнко Т. Ф. та ін.]; за заг. ред. І. Д. Зверєвої; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ін-т проблем виховання НАПН України [та ін.]. Київ; Сімферополь: Універсум, 2012. 535 с.

8. Міщик Л. І. Деякі аспекти професійної підготовки соціального педагога до профілактики соціального сирітства. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2014. Вип. 6. С. 74-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_6_15 (дата звернення: 30.04.2020 р.).

9. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України № 509 від 22.05.2018 р URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#n19> (дата звернення: 07.05.2020 р.)

10. Семиченко В. А. Моделювання структури педагогічної діяльності. Ялта: НМЦ «Надія», 2000. 75с.

Куряча С.В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики булінгу серед підлітків у закладах загальної середньої освіти, розкрито її суть та особливості, наведено комплекс засобів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до відповідного виду діяльності

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці соціальної галузі, профілактика булінгу серед підлітків, заклади загальної середньої освіти.

Kuryacha S.V. Theoretical Aspects of the Training of Future Specialists of the Social Industry for the Prevention of Bulling in Instations of General Secondary Education.

Annotation. This article substantiates the relevance of professional training of future professionals in the field of prevention of bullying among adolescents in general secondary education, reveals its essence and features.

Keywords: *professional training, future specialists in the social field, prevention of bullying among adolescents, general secondary education institutions.*

Постановка проблеми. Згідно з даними моніторингового дослідження, що проводилось ВООЗ у в Україні регулярного насилля в школах зазнавали близько 17 % дівчат і 16 % хлопців 11–15-річного віку, а також - 16 % українських школярів та 12 % школярок - регулярно самі ображали інших. Актуальність роботи з превенції булінгу у шкільному середовищі також підтверджують результати опитування, яке провів Інтернет-сайт «Kids Poll» (продіагностовано 1200 дітей), згідно з яким, жертвами булінгу було 48 % опитаних, із них: 15 % дітей не одноразово зазнавали насилля; 42 % респондентів - самі займалися булінгом; 20 % - займалися булінгом постійно [11]. Аналіз представлених статистичних даних підтверджує розповсюдженість проблеми булінгу у шкільному середовищі. Враховуючи, що заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО) є місцем, де діти перебувають більшу частину дня, отримуючи знання, досвід, навички спілкування у процесі соціалізації, то створення відповідних умов для профілактики булінгу та боротьби з його негативними наслідками саме у цьому середовищі ЗЗСО є важливим завданням фахівців соціальної сфери взагалі та фахівців соціальної галузі, які мають координувати цю діяльність зокрема, що вимагає підвищення якості їхньої професійної підготовки.

Метою статті є визначення суті та особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики булінгу серед підлітків у закладах загальної середньої освіти, як важливого складника їхньої професійної підготовки, а також розробка її навчально-методичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Уперше термін булінг (з англ. bully – хуліган, забіяка, грубіян, насильник; bullying – цькування, залякування, третирування) увійшов у науковий простір на початку 70-х рр. XX ст. у Скандинавії, де вивчалось явище насильства між дітьми у школі [2], але до сих пір немає єдиного наукового формулювання цього поняття. Аналіз наукової літератури та практики соціальної допомоги засвідчив, що дослідники розуміють поняття «булінг» по-різному і наводять такі відмінні класифікації його різновидів: «соціальна взаємодія, через яку одна людина (іноді декілька) зазнають нападів іншої людини (іноді декількох, але, зазвичай, не більше чотирьох) майже щодня впродовж тривалого періоду (декількох місяців), що викликає в жертви стан безпомічності й виключення з групи» (Н. Данкенсон) [14, с.168]; «сукупність соціальних, психологічних і педагогічних проблем, які охоплюють процес тривалого фізичного чи психологічного насилля з боку індивіда або групи стосовно індивіда, що не може захистити себе в певній ситуації» (Е. Ролланд); «поведінка, що може бути визначена як неодноразовий напад (фізичний, психологічний, соціальний або вербальний) тими, чия влада

формально або ситуативно вища за тих, хто не має можливості захиститися, з наміром заподіяти страждання для досягнення власного задоволення» [13, с.67]. Отже, поняття «булінг» (або цькування) розглядатимемо як діяння учасників взаємодії, що полягають у психологічному, фізичному, соціальному чи сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, які вчиняються стосовно іншої особи, внаслідок чого може бути заподіяна шкода її психічному, соціальному або фізичному здоров'ю.

Аналіз наукових праць з проблеми профілактики булінгу серед підлітків засвідчив, що дослідженими є такі її аспекти: проблема цькування одних учнів іншими та його профілактика (І. Бердишев, Х. Лейманн, Д. Лейн, К. Лоренц, Д. Ольвеус та ін.); виявлення зв'язку агресії з насильством та визначення його передумов (А. Бандура, Р. Берон, А. Браун, К. Бютнер, Д. Доллард, Н. Міллер, Д. Річардсон та ін.); соціально-педагогічна профілактика булінгу серед дітей та молоді (А. Барліт, О. Барліт, І. Кон, В. Олейник та ін.); проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до профілактичної діяльності (І. Козубовська, В. Костіна, Р. Новгородський, Н. Пихтіна, В. Поліщук та ін.). Узагальнення результатів праць вищезазначених науковців показало, що недостатньо дослідженою залишається проблема підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики цього соціально-небезпечного явища у закладах загальної середньої освіти. Враховуючи вищезазначене, важливим є визначення змісту та відбір результативних засобів, форм та методів, котрі дозволять підвищити ефективність підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики булінгу серед підлітків у ЗЗСО.

Спираючись на дослідження з проблеми здійснення профілактичної роботи у закладах загальної середньої освіти [1,6,7,8,9] у змісті професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до зазначеного напрямку діяльності можна визначити такі необхідні напрями: підготовка до індивідуальної роботи з профілактики булінгу з окремими особами групи «ризик»; підготовка до профілактичної роботи з сім'єю учнів, що схильні до булінгу та педагогічним колективом закладів загальної середньої освіти з метою створення виховного підтримуючого середовища; підготовка до профілактичної роботи з мікро-колективом чи класним колективом в цілому, в якому деякі члени мають досвід прояву булінгу; підготовка до роботи з профілактики булінгу у співпраці з різними інституціями у межах громад на партнерських засадах.

Сучасні дослідники визначають термін «професійна підготовка фахівців соціальної галузі» дещо по-різному як: цілісний неперервний процес становлення особистості спеціаліста; як сукупність загальних і спеціальних знань і умінь, які забезпечують можливість їхньої роботи за спеціальністю; як процес формування компетентностей фахівця та вміння вирішувати проблеми в усіх типах та видах установ соціального спрямування тощо. На основі аналізу наукової літератури [4, 5, 10, 12] ми розуміємо «професійну підготовку фахівців соціальної галузі» як процес оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками соціальної та соціально педагогічної діяльності, а також формування

важливих особистісних якостей, соціально-професійної зрілості та мотивації до професійного самовдосконалення.

Сучасні дослідники приділяють увагу особливостям організації методичного забезпечення організації процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Саме І. Ковальчук у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців вбачає за необхідне використання поряд із традиційними різними інноваційними методами та пропонує для навчання майбутніх соціальних педагогів такі цікаві інтерактивні методи як [3, с. 83-84]: проблемна лекція-бесіда, семінар-дискусія; кейс-метод; групова дискусія; мозковий штурм; технологічний практикум; аналіз ситуацій; імітаційно-рольове моделювання педагогічних ситуацій; ділова гра. Вважаємо, що використання інноваційних методів та засобів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери сприятиме розвитку у них креативності, ініціативності, соціальної активності, гнучкості, акторської майстерності тощо, які є основою розвитку їхньої практичної та особистісної готовності до профілактики булінгу серед підлітків у ЗЗСО.

Вивчення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі у ХНПУ імені Г.С. Сковороди до профілактики булінгу у шкільному середовищі дозволило стверджувати, що вона відбувається у ході опанування здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня таких нормативних та варіативних дисциплін: «Основи соціально-правового захисту неповнолітніх», «Медіація в соціальній роботі», «Соціально-педагогічна робота з неповнолітніми правопорушниками», «Соціальна робота з профілактики адиктивної поведінки». Також визначено, що для підвищення ефективності професійної підготовки слід враховувати такі особливості: створення необхідних умов, які сприяли б запровадженню в процес підготовки майбутніх соціальних працівників комплексу засобів, що є необхідними для роботи у вказаному напрямі; спрямованість на забезпечення формування практичних умінь та навичок щодо організації профілактики булінгу серед підлітків різних вікових груп, адже саме це сприятиме розвитку професійної компетентності та зацікавленості майбутніх фахівців соціальної галузі до даної проблеми.

На основі узагальнення наукової літератури [3, 6, 8, 9, 10] та практики професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, серед дієвих та ефективних засобів їхньої підготовки до профілактики булінгу серед підлітків у ЗЗСО, вважаємо за доцільне використати саме такі: доповнення лекційних та практичних занять переглядом відео сюжетів, що стосуються проблеми дослідження з їх подальшим обговоренням; розгляд, обговорення та моделювання професійних ситуацій щодо профілактики булінгу у підлітковому середовищі; вирішення проблемно-пошукових завдань щодо аналізу соціальних проблем певної категорії клієнтів соціальної сфери; дискусії з питань булінгу та його профілактики; програвання рольових сюжетних ігор з питань профілактики агресивної поведінки у дитячому та молодіжному середовищі;

участь студентів у наукових конференціях, конкурсах, олімпіадах професійного спрямування, тощо.

Отже, спираючись на концептуальні ідеї вищезазначених авторів, нами розроблено комплекс засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики булінгу серед підлітків у ЗЗСО, що містить такі компоненти: 1) ціннісно-мотиваційний, що забезпечує формування інтересу до обраного напрямку професійної діяльності та необхідності у професійному самовизначенні шляхом організації творчих форм взаємодії майбутніх фахівців (майстер-класи, конференції, круглі столи, соціально-виховні акції); 2) теоретико-методичний, який сприяє формуванню професійних знань (лекційні заняття); 3) практико-орієнтований, який дозволяє розвинути професійні вміння та здібності (семінарсько-практичні заняття).

Висновки та перспективи дослідження. На основі здійснених теоретичного аналізу наукової літератури та практики професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі у ХНПУ імені Г.С. Сковороди нами визначено суть та особливості їхньої професійної підготовки до профілактики булінгу серед підлітків у середовищі ЗЗСО, а також обґрунтовано та розроблено відповідний комплекс засобів, що готовий до використання у педагогічному процесі закладу вищої освіти.

Перспективним напрямом подальших досліджень є експериментальна перевірка методичного забезпечення для впровадження комплексу засобів фахової підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі з питання попередження булінгу серед підлітків у ЗЗСО та визначення динаміки зміни показників мотиваційної, когнітивної та практичної готовності здобувачів вищої освіти в даному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва В.В. Педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітків в умовах загальноосвітньої школи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 55-62.

2. Буллинг: детская жестокость. URL: <http://www.tagilib.ru/readers/bulling.php> (дата звернення :16.03.2020).

3. Ковальчук І.А. Методи інтерактивного навчання майбутніх соціальних педагогів. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2010. № 4. С. 82-87.

4. Козубовська І.В. Сагарда В.В., Дорогіна О.В. Профілактика девіантної поведінки у професійній підготовці фахівців соціальної роботи. *Підготовка соціальних працівників /соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки молоді. Матер. Міжн. наук.-практ. конф.* Черкаси: Черкаський національний університет. 2004. С. 87-97.

5. Костіна В.В. Особливості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до профілактики дезадаптації учнів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ, 2017. Вип. 53 (106). С. 400-412.

6. Міщик Л.І., Голованова Т.П., Білоусова З.Г. Сучасні технології в роботі з сім'єю із проблем насильства: досвід, перспективи. Запоріжжя: ЗДУ. 2003. 104с.
7. Омельченко С.О. Теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів суспільства в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис....док. пед. наук...13.0005 / Луган. нац. пед. ун-т імені Т. Шевченка. Луганськ. 2008. 44с.
8. Панченко С.П. Профілактика жорстокого поводження з дітьми: метод. рек. для соц. педагог. та соц. прац. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка. 2013. 60с.
9. Пихтіна Н.П., Новгородський Р.Г. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки: навч.-метод. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені М. Гоголя. 2007. 239 с.
10. Поліщук. В.А. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до здійснення профілактичної роботи щодо вживання наркогенних засобів неповнолітніх. *Підготовка соціальних працівників/соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки молоді. Матер. Міжн. наук.-практ. конф.* Черкаси: Черкаськ. нац. ун-т. 2004. С.184-191.
11. Социальные детерминанты здоровья и благополучия подростков. *Исследование «Поведение детей школьного возраста в отношении здоровья»: международный отчет по результатам обследования 2009–2010 гг.* / под ред. С. Сурге и др. Копенгаген: Европ. регион. бюро ВОЗ, 2012 г. Сер. Политика охраны здоровья детей и подростков. Вып. № 6. 252 с.
12. Чубук Р.В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи із студентською молоддю: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 ./ Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. 2008. 21с.
13. Besag V. E. Bullies and Victims in Schools : Open University Press, 1989. 218 с.
14. Dancanson N. Sexual Bullying: Gender Conflict and Pupil Culture in Secondary Schools. Routledge. 1999. 168с.

Ларіна Е.Р., Василенко О.М.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ

Анотація. У статті на основі аналізу наукової літератури, практики підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості висвітлено мету, завдання, особливості та зміст компонентів цієї підготовки. Підготовку майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості розглядаємо як інтегративну здатність особистості до організації та надання соціальних послуг на основі сформованості професійних компетенцій, особистісно-професійних якостей,